

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
КИЇВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ КУЛЬТУРИ
І МИСТЕЦТВ

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

Всеукраїнської науково-практичної
конференції
Київського національного
університету культури
і мистецтв

**«НАЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ
УКРАЇНСЬКОГО ДИЗАЙНУ.
ДО 150-РІЧЧЯ З ДНЯ
НАРОДЖЕННЯ ВАСИЛЯ
КРИЧЕВСЬКОГО»**

20-21 квітня 2023 р.

УДК 76 + 655.533 + 391]: 316.77 (06)
В410

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради Київського національного університету культури і мистецтв (протокол № 8 від 26 грудня 2022 р.)

«Національна модель українського дизайну. До 150-річчя з дня народження василя кричевського»: матер. Всеукр. наук.-практ. конф., 20-21 квітня 2023 року. /МОН України, Київ. нац. ун-т к-ри і мист.; редкол.: Удріс-Бородавко Н., Болтенков А., – К.: КНУКіМ, 2023. – 257 с.

© Автори публікацій, 2023
© Київський національний університет культури і мистецтв, 2023

ISBN 978-966-602-364-6

ПРО КРИЧЕВСЬКОГО

Михайло Селівачов, Андрій Пучков ВАСИЛЬ КРИЧЕВСЬКИЙ ЯК ІСТОРИК І КРИТИК МИСТЕЦТВА.....	8
Ольга Школьна БРАТИ КРИЧЕВСЬКІ – НОВАТОРИ І ПОДВИЖНИКИ УКРАЇНСЬКОГО ЕТНОДИЗАЙНУ.....	16
Андрій Будник ПРИНЦИПИ ІСТОРИЧНОЇ ДОСТОВІРНОСТІ У КІНЕМАТОГРАФІЧНИХ РОБОТАХ ВАСИЛЯ ГРИГОРОВИЧА КРИЧЕВСЬКОГО.....	23
В'ячеслав Снісаренко ТЕАТРАЛЬНІ ІНТЕР'ЄРИ ВАСИЛЯ ГРИГОРОВИЧА КРИЧЕВСЬКОГО НА ПРИКЛАДІ СЦЕНОГРАФІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ТЕАТРІ МИКОЛИ САДОВСЬКОГО.....	30
Оксана Чуєва «ДЕРЕВО ЖИТТЯ» В РОБОТАХ ВАСИЛЯ КРИЧЕВСЬКОГО.....	38
Любава Обуховська УНІКАЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО СТИЛЮ В АРХІТЕКТУРІ ВАСИЛЯ КРИЧЕВСЬКОГО.....	44
Наталя Удріс-Бородавко ПРОЄКТНА СПАДЩИНА ВАСИЛЯ КРИЧЕВСЬКОГО В ІНТЕРПРЕТАЦІЯХ ГРАФІЧНИХ ДИЗАЙНЕРІВ ХХІ СТ.....	51
НАЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ ДИЗАЙНУ ЯК СВІТОВЕ ЯВИЩЕ. УКРАЇНСЬКИЙ ЕТНОДИЗАЙН	
Юрій Легенький ЕТНОДИЗАЙН ЯК ФЕНОМЕН КУЛЬТУРИ.....	65
Тетяна Божко ДО УМОВ РОЗБУДОВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ДИЗАЙНУ.....	75

УДК 74/75(477)''19''

**БРАТИ КРИЧЕВСЬКІ–
НОВАТОРИ І
ПОДВИЖНИКИ
УКРАЇНСЬКОГО
ЕТНОДИЗАЙНУ**

Ольга Школьна,
доктор мистецтвознавства, професор,
завідувачка кафедри образотворчого
мистецтва,
Київський університет імені Бориса
Грінченка.
ORCID ID: 0000-0002-7245-6010

Ключові слова: Федір Кричевський, Василь Кричевський, Україна, перша половина ХХ століття, етнокультурні традиції.

Key words: Fedir Krychevsky, Vasyl Krychevsky, Ukraine, the first half of the 20th century, ethnocultural traditions.

Творчість братів Василя (1873–1952 рр.) і Федора (1879–1947 рр.) Кричевських в українському мистецькому просторі займає окрему сторінку. Василь, що у подальшому став творцем стилізованого символу волі – княжого Тризуба з малого герба України, виготовляв кераміку, захоплювався килимарством, по суті, заклав підвалини нової української архітектури, виконаної в межах національних традицій, збагаченої соковитими барвами керамічних панно й яскравої черепиці. Натомість Федір гарно ліпив, з дитинства обидва долучалися до народного ремесла та етнокультурних традицій вітчизняного мистецтва, пов'язаних із Сумщиною та Полтавщиною, та, зокрема, Лебедином, Ворожбою, Шишаками, Миргородом, Зіньковим, Опішнею. Надалі

творче життя обох було пов'язане із Києвом, потому Федір Кричевський мешкав в Ірпені на Київщині.

Колишній Гетьманський край надихав юнаків славетною історією, творами визначної архітектури епохи бароко, пластичними оздобами Мгарського монастиря, виконаними Сисоєм Шалматовим, орнаментикою О. Сластьона та його шестигранними одвірками множинних земських будинків, скульптурою народних типажів Є. Трипільської тощо. Майже в кожному домі тут ткали килими за старовинними техніками «кругляння» та «рахункова», вишивали сорочки хрестиком візерунками в стилі «гетьмана Полуботка», вишивали і гладдю білим по білому, робили мережки, ліпили горщики та свистунці, виготовляли майолікові барила, пасківники, кахлі з бароковим і неокиєворуським орнаментом.

Тому у доробку Василя Кричевського стільки уваги присвячувалося орнаменталістиці, в якій він став справжнім метром українського культурного простору, а вже у ранніх творах Федора Кричевського, написаних у Шишаках, критики визнавали «слабкість любити все рідне» [5]. Це виявлялося в інтересі до гетьманської вишивки «гаптування», яскравих візерунках хусток і наміток молодиць, картатих пістрявих плахт із золотним тканням у святкових українських строях. Особливе місце в полотнах майстра займали статні, репрезентативні моделі, що не виглядали у своїй носі «шароварно», а мали вигляд впевнених у собі представниць «солі» народу, його «квінтесенції» у кращих «видових», генетичних комбінаціях автохтонних носіїв усього герметично «корінного» і справжнього.

Причому, у творах як найстаршого з восьми дітей родини, Василя Кричевського, що захоплювався орнаментикою текстилю, свідченням чого є авторська вишивка «Доріжка», виконана в річищі ранніх ар деко й авангарду 1910 р. (відома у реконструкції київської художниці-мистецтвознавиці В. Ко-

стюченко 2005 р.) [1], так і у творах його брата Федора Кричевського, безпомилково впізнавався український колорит, відчуття певного «етнокультурного коду».

Відомо, що ліпити з хліба та глини Федір почав ще у дитинстві, й досконало розбирався у вишивці краю, що позначилося на декоративних візерунках його монументальних полотен, в котрих відчувається певна «фресковість» і епічність мислення автора. У цей період Федір дружив з сином художника українського декадансу й ар деко Григорія Мясоедова Іваном, котрий мешкав неподалік. Тому майстер оселився у Шишаках, де започаткував майстерню народного мистецтва, й збирав український іконопис, килими, вишивку, кераміку.

У сукупності всі ці аспекти його розвитку вплинули на формування світогляду цілої плеяди учнів, однією з талановитіших серед яких була Тетяна Яблонська. Вона продовжувала ідею, що українське малярство має бути соковитим, немлявим, енергійним, і в ранній період творчості також особливу увагу приділяла національному костюму, виконаному в яскравих барвах, з особливими акцентами на хусткуванні, орнаментальних мотивах українського текстилю.

На жаль, частина збірки творів народного і професійного мистецтва В. Кричевського згоріла 1918 р. у будинку М. Грушевського в місті Києві. Про це 1918 р. писав Ф. Ернст, якого цитує історик Ігор Гірич: «в будинку згоріла також колекція митця і архітектора В. Кричевського (80 килимів XVIII століття, 100 виробів українського скла, 500 фрагментів скла князівської доби, 500 одиниць опішнянської кераміки, півсотні срібних чарок, зразки церковного різьблення та шитва золотом, рушники, гравіювальні дошки видатного українського штихаря XVIII століття Григорія Левицького, старовинні портрети (зокрема портрет П. Полуботка), а крім того, 50 великих і 100 малих робіт, виконаних самим Василем Григоровичем») [3].

Навіть сам перелік творів, якими захоплювався майстер, вражає і свідчить про знання культури художнього металу давнини, гутного і панського скла тощо.

Натомість у родині майстра лишилися множинні його твори означеного періоду, пізніше у 2000-х – 2010-х рр. передані нащадками – у першу чергу онуком Василем Лінде-Кричевським – до бувшого опішнянського показового пункту у межах колишнього маєтку визначної скульпторки Єлизавети Трипільської, де митець на початку ХХ століття проводив багато часу за виготовленням керамічних виробів [4].

Також у деяких вклейках журналів 1930-х рр. вдалося знайти розробки інтер'єрів автора, виконаних у стилістиці ар деко. Зокрема, це дизайн середовища вестибюлю заповідника Т. Г. Шевченка у Каневі 1938 р. [2], що вражає чистотою стилю поєднання кесонованих поверхонь, виконаних сотами, та зигзагоподібних елементів, притаманних означеному стилю. Цей проект був реалізованим, однак пізніше спотворених одіозною архітекторкою і прибічницею В. Януковича Л. Скорик, котра нищила пам'ятку під гаслом, що тепер у Канівському музеї Т. Шевченка буде головне – «простір».

Висновки. Всі означені напрацювання братів, новаторів і подвижників Василя та Федора Кричевських, разом з епохальним ансамблем Полтавського земства, миргородськими експериментами у галузі асимілятивних процесів вітчизняної кераміки західних і східних областей України, проектами українських грошей (В. Кричевський був розробником дизайну двогривневої купюри) лягли в основу сприйняття українцями наступних поколінь рідної орнаментики, сприяли формуванню мистецького смаку і розуміння рафінованих виявів стилю, від яких так залежить результат досконалої роботи художника, дизайнера, архітектора.

Рис. 1. Ф. Кричевський. Наречена. 1910 р. Зб. Національного художнього музею України.

Рис. 2. Ф. Кричевський. Три віки. 1913 р. Зб. Сумського обласного художнього музею ім. Н. Онацького.

Рис. 3. В. Кричевський. Доріжка. 1910 р. Реконструкція 2005 р. В. Костюкової. Полотно, муліне, гладь.

Рис. 4. В. Кричевський та П. Костирко. Проект інтер'єру вестибюлю заповідника Т. Г. Шевченка у Каневі. 1938 р.

Список використаних джерел:

1. В. Кричевський. Доріжка. 1910 р. Реконструкція 2005 р. В. Костюкової. Полотно, муліне, гладь. URL: <http://www.uaheritage.com/portfolio-item/%d0%b4%d0%be%d1%80%d1%96%d0%b6%d0%ba%d0%b0-%d0%b2%d0%b0%d1%81%d0%b8%d0%bb%d1%8c-%d0%ba%d1%80%d0%b8%d1%87%d0%b5%d0%b2%d1%81%d1%8c%d0%ba%d0%b8%d0%b9/> (дата звернення: 20.04.2023 р.).

2. В. Кричевський та П. Костирко. (1938). Проект інтер'єру вестибюлю заповідника Т. Г. Шевченка у Каневі. *Архітектура України*. №3. (Вклейка).

3. Гірич І. (1991–2023). Знищені мистецька збірка і архів Михайла Грушевського в його київській оселі. URL: <https://www.i-hurych.name/Hrushevsky/ArtCollection.html> (дата звернення: 25.04.2023 р.).

4. *Майстер і Час. Федір Кричевський* (2017). Альбом-каталог виставки творів. Харків, Видавництво НТМТ. (112 с.; 116 іл.).

5. Федір Кричевський – UAHistory. UAHistory (uk-UA). (30 липня 2016). Архів оригіналу за 26 травня 2017. Процитовано 22 травня 2017.